

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

קנאות פנחס

לפרשת פנחס (על פי שיעור של הרב יונתן גרוסמן)

- איך ייתכן שאדם יחיד, אפילו גדול כפינחס, יוציא לפועל עונש מוות על אדם כלשהו, במקרה זה נשיא שבט בישראל, שלא במסגרת בית דין, שהרכבו בדיני נפשות מונה עשרים ושלושה דיינים!!
- על פי המשנה רשאי הקנאי לפעול רק בשלושה מקרים של עברה.
- 5. סנהדרין ט, ו:**
 "הגונב את הקסוה (=כלי שרת, כלי מקדש), והמקלל בקוסם (=מקלל את ה' בשם ע"ז), והבועל ארמית (=גויה), קנאין פוגעין בו".
- הרב עובדיה מברטנורא מסכם את פרשנות התלמודים בדבר המגבלות החלות על קנאי לדבר ה' הפוגע בבעל ארמית.
- 6. פירוש הרב עובדיה מברטנורא על המשנה:**
 קנאים פוגעים בו - המקנאים קנאתו של מקום היו הורגים אותו. והוא שתהיה הנכרית בת נכרית, ובשעת מעשה, ובפני עשרה מישראל. ואם חסר אחד מן התנאים הללו אסור להרגו. אבל ענשו מפורש על פי נביא: 'יכרת ה' לאיש אשר יעשנה' (מלא' ב: יב). ומלקין אותו ארבע מלקיות מדברי סופרים: משום נדה, משום שפחה, משום נכרית, משום זונה.
- הלכה זו לא התחדשה בעקבות מעשה פינחס, אלא נאמרה למשה מסיני.
- 7. ירושלמי סנה' ט, ז; כז, ע"ב:**
 "ראה את המעשה ונזכר להלכה, הבעל ארמית הקנאים פוגעין בהן"
 וכן גם,
- 8. בבלי סנהדרין פב, ע"א:**
 "כך לימדתי ברדתך מהר סיני: הבעל את הנכרית קנאין פוגעין בו"
- בסוף פרשת בלק מתאר הכתוב את מעשי ישראל במהלך החנייה בערבות מואב, ולמרבה הצער, תיאור המחנה רחוק מדברי השבח של בלעם כרחוק שמיים מארץ. אל מול טוב האוהלים וברכת הפיריון, אנו קוראים
- 1. במדבר כ"ה, א:**
 "ויחל העם לזנות אל בנות מואב"
 אל מול נוכחות שכינה בקרב מחנה ישראל, מתגלה לפתע
- 2. במדבר כ"ה, ג:**
 "ויצמד ישראל לבעל פעור"
 אל מול ראיית בלעם - "שְׁתַּם הָעַיִן" - את ישראל "שוכן לשבטיו", אנו שומעים כעת על ראייה אחרת לחלוטין.
- 3. במדבר כ"ה, ו:**
 "והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל"
 ואל מול 'האוהלים הטובים' שמהם בלעם כל כך התרשם, אנו שומעים כעת על "הקִּבְּה" שאליה הכניס נשיא שבט בישראל את המדיינית.
- על רקע הזה מתבצע המעשה הקנאות של פנחס, ופינחס מקבל ברכה מיוחדת מה' על מעשהו
- 4. במדבר כ"ה, יב:**
 "הנני נתן לו את בריתי שלום"
- לאור זאת נשאלות השאלות הבאות:
- האם פנחס יכול לשמש דגם חיובי לכל מקנא לדבר ה'?
  - מי רשאי או חייב לקנא?
  - אילו תכונות נדרשות לקנאי?
  - ובאילו תנאים יכול המקנא לפעול?
  - האם המקנא אמור לפגוע בכל עובר עברה?
  - האם אין בכך משום עידוד ל"נטילת החוק בידיים" בשם התורה?

בלעם לקלל את ישראל. בלעם מסביר שהנחש אינו עובד על 'יעקב' והקסם אינו פועל על 'ישראל' כיוון ש"ה' א-לוהיו עמו", או בניסוח של סוף הפסוק: "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל". עם ישראל אינו זקוק לקוסמים ולמנחשים, מפני שא-לוהיהם השוכן בקרבם יאמר להם 'מה הוא פעל'.

ב. כאנטיתזה גמורה לתיאור של השראת השכינה בקרב ישראל, העם חוטא בשני הסיפורים בחטא עבודה זרה הקשור בפריצות מינית. שני החטאים - הקשורים באופן הדוק לתרבות האלילית - מוזכרים בשני הסיפורים הללו.

הפריצות המינית מוזכרת בחטא העגל

12. שמות ל"ב ו':

"ויקומו לצחק"

ובחטא בעל פעור.

13. במדבר כ"ה, א':

"ויחל העם לזנות אל בנות מואב"

והעבודה הזרה, הבאה לידי ביטוי בהקרבת קרבנות ובאכילה, מוזכרת אף היא בחטא העגל.

14. שמות ל"ב ו':

"ויעלו עולות ויגישו שלמים, וישב העם לאכול ושתו"

ובחטא בעל פעור,

15. במדבר כ"ה, ב':

"ותקראן לעם לזבחי אלהיהן, ויאכל העם וישתחוון לאלהיהן"

ג. ממילא, אין זה מפתיע שגם תגובת ה' דומה בשני האירועים הללו, ולשון "חרון אף" מאפיין את שתיהן, בחטא העגל נאמר,

16. שמות ל"ב י':

"ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם"

ובחטא ערבות מואב נאמר,

17. שמות כ"ה ב':

"ויחר אף ה' בישראל"

חרון האף בא לידי ביטוי בשני הסיפורים בצורת מגפה. בחטא העגל נאמר,

18. שמות ל"ב לה':

"ויגף ה' את העם"

ובחטא ערבות מואב נאמר,

19. במדבר כ"ה ט':

"ויהיו המתים במגפה"

עם זאת, אין חובה לקנא, והמקנא נוטל על עצמו סיכון אישי. (בבלי שם):

"הבא לימלך - אין מורין לו. ולא עוד, אלא שאם פירש זמרי והרגו פינחס - נהרג עליו. נהפך זמרי והרגו לפינחס - אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא"

יתר על כן, ישנה אצל חז"ל גם ביקורת על מעשהו של פינחס (ירושלמי, שם):

"פינחס שלא ברצון חכמים"

וכן (בבלי שם, ע"ב):

"בקשו מלאכי השרת לדחפו ... התחילו שבטים מבזין אותו: ראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מישראל!"

מקור זה מבוסס על כך שאבי אמו של פינחס היה מצאצאי יתרו

9. שמות ו' כה':

"ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס".

ונשאלות השאלות: מדוע פינחס אינו מקבל תמיכה וגיבוי ציבורי? מדוע המקנא לדבר ה' מסתכן? מדוע זו הלכה שאין מורין כמותה?

על מנת להבין את המורכבות של מעשה פנחס נחזור לפרשה ונראה את ההקבלות בינה ולבין שתי פרשות אחרות, האחת חטא העגל והשניה מות נדב ואביהוא, ומתוך כך ננסה לענות על השאלות הנ"ל.

הר סיני וערבות מואב

בהקבלה לברכות של בלעם שמיד לאחר מכן חטאו בני ישראל, גם במעמד הר סיני, קראו ישראל בקול אחד "נעשה ונשמע", וזמן קצר לאחר מכן חטאו בעגל. עיון נוסף מגלה שקיים דמיון בין המבנה הכולל של שני הסיפורים הללו.

א. בשני הסיפורים מתוארת תחילה השראת השכינה בתוך מחנה ישראל. במעמד הר סיני התגלות השכינה היא אחד מהמרכיבים היסודיים ביותר בעצם המעמד.

10. שמות כ"ד י"ז':

"ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל"

וגם בפרשתנו, בסיפור הרקע לחטא בעל פעור - בברכות בלעם - נדמה שהיות השכינה בתוך מחנה ישראל היא הגורם המרכזי לחוסר יכולתו של בלעם לקלל.

11. במדבר כ"ג, כא-כג:

"ה' א-לוהיו עמו ותרועת מלך בו:

א-ל מוציאם ממצרים, פְּתוּעַפְתַּת רָאָם לו:

כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, פְּעַת יֵאָמֵר ליעקב ולישראל מה פָּעַל א-ל".

הקריאה הפשוטה של פסוקים אלו מפרשת אותם כהצטדקות (הנאמרת באוזני בלק) על אי-יכולתו של

הודגש כבר על ידי חז"ל, בתארם את הדיאלוג שהתרחש בין פינחס למשה, לפני שלקח פינחס את הרומח.

27. סנהדרין פ"ב ע"א:

"וכתיב 'יורא פינחס בן אלעזר' - מה ראה? אמר רב: ראה מעשה ונזכר הלכה. אמר לו: 'אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני, הבעל את כותית - קנאין פוגעין בו!'"

ונשאלת השאלה: מדוע רב מדגיש שמשה לימד את הלכת הקנאים דווקא בירידתו מהר סיני?

ומסביר הרב יונתן גרוסמן שנראה, שרב רומז לפעולת משה עם ירידתו מההר ועם ראייתו את העגל. שם, ללא ציווי אלוקי, אסף משה את שבט לוי (שנעתרו לקריאה "מי לה' אלי"), והרג את הנצמדים לעגל; שם, בקנאות משה לה', הוא ציווה את בני שבטו שייקחו "איש חרביו", ויהרגו את כל 'המצחקים' עם נשים.

כעת, "ראה פינחס מעשה ונזכר הלכה", או בלשון אחר: פינחס הפנים את מה שלימד אותו מורה משה ברדתו מהר סיני, ולנוכח היצמדות ישראל לבעל פעור - פרצה מלבו קנאותו לה', לקח "רומח בידו" והרג את זמרי בן סלוא שהלך לצחק עם כזבי בת צור. זיקה זו מפורשת גם בדברי רש"י, ונשמעת כביקורת על משה.

28. רש"י על במדבר כ"ה ו:

"והמה בָּכִים - נתעלמה ממנו [ממשה] הלכה, געו כולם בבכייה. בעגל עמד משה כנגד ששים רבוא, שנאמר 'ויטחן עד אשר דק', וכאן רפו ידיו"

הזיקה בין שתי הפרשיות מעלה ביקורת על אי-תפקודו של משה: לאחר חטא העגל פעל משה באופן תקיף נגד החוטאים, והנה כאן - הוא אינו פועל מעצמו כלל, ורק אחרי צו ה' (כ"ה, ד) הוא אוסף את שופטי העם ודורש להרוג את "הנצמדים לבעל פעור". בסיפור זה, פינחס ממלא את תפקידו של משה: הוא 'נכנס לנעליו', ובמידת הקנאה, ללא צו מפורש, הורג 'נשיא שבט בישראל'.

נדב ואביהוא

כשם שהעמדת חטא העגל כרקע לסיפור בעל פעור רומזת לביקורת על משה ולשבח פינחס, כך ישנו סיפור נוסף, שייתכן שהתורה רומזת שיש לראות גם אותו כרקע לסיפורנו, וגם דרכו עולה שבח מיוחד לפינחס אבל גם רמיזה לגבולות הקנאות.

29. סיפור רקע זה עולה מתוך דברי הזוהר לפרשת

אחרי מות, בעניין מיתת נדב ואביהוא:

"לא כשאר בני עלמא, אף על גב דלא אנסיבו, דהא אלון לא מיתו אלא מיתת גרמיהון, אבל מיתת נפשהון לא מיתו. מנא לן? דכתיב: 'לקח לו מבנות פוטיאל לו

ד. הזיקה שבין שני הסיפורים בולטת גם מבחינה לשונית, ודי להזכיר בהקשר זה את צו משה לשופטי ישראל.

20. במדבר כ"ה, ה:

"הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור"

צו המזכיר מאוד את דברי משה לאנשי שבט לוי לאחר חטא העגל.

21. שמות ל"ב כז:

"והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו"

גם הפעילות האנושית כנגד העונש הדומה מוגדרת בשני הסיפורים כ'כפרה'.

בחטא העגל נאמר,

22. שמות ל"ב ל:

"אולי אכפרה בעד חטאתכם"

ובחטא ערבות מואב נאמר,

23. שמות כ"ה יג:

"ויכפר על בני ישראל"

ה. למעשה, גם שכר דומה ניתן ל'בעלי החרב' בשני הסיפורים. בעקבות העונש עובדי העגל על ידי שבט לוי, הם זכו למינוי הקשור לתחום המשכן ועבודת הקודש.

24. שמות ל"ב כט:

"מלאו ידכם היום לה' כי איש בבנו ובאחיו, ולתת

עליכם היום ברכה"

ובלשונו של רש"י,

25. על שמות ל"ב כט:

"אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום"

במקביל, גם פינחס זכה למינוי הקשור לעבודת המשכן.

26. במדבר כ"ה יג:

"והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, תחת אשר

קנא לא-לוהיו ויכפר על בני ישראל"

העמדת סיפור חטא העגל כרקע לחטא בעל פעור ולמעשה פינחס תורמת - בכמה רבדים שונים - להטמעת כמה משמעויות הרמוזות במעשה בעל פעור.

ראשית, מבחינה היסטורית, יצירת זיקה בין שני הסיפורים משרטטת מסגרת ספרותית טראגית למסע ישראל מהר סיני לערבות מואב. מסתבר, שבחטא העגל הציפיות הגבוהות מישראל (שבאו לידי ביטוי במעמד הר סיני) התרסקו אל נוכח מצב העם העגום, והנה - גם בערבות מואב, לאחר שחלפו כמעט ארבעים שנות נדודים, שוב הציפיות מישראל (שהפעם עלו לתודעתנו על ידי בלעם), מתרסקות לנוכח מעשיהם של ישראל.

אולם נראה שציון הזיקה בין חטא העגל לבין בעל פעור משמעותי גם להבנת יחס התורה לדמויות הפועלות (או למצער, לדמויות שלא פעלו (בחטא בעל פעור)). כיוון זה

גם כאן - כמו בחטא העגל ובבעל פעור - מידת הדין האלוקית פורצת למציאות והורגת את החוטאים.

מעבר לדמיון במבנה הבסיסי, נדמה כי דברי הזוהר נשענים על כמה מוטיבים משותפים היוצרים זיקה בין שתי הפרשיות:

א. בשני הסיפורים, כל העדה מצויה מסביב לאוהל מועד, בשעה שהחוטאים (המצויים כנראה ברחבת אוהל מועד) נהרגים. ביום השמיני הדבר ברור, שהרי בני ישראל ניצבו פתח אוהל מועד וזכו שם להתגלות שכינה.

33. ויקרא ט' ה:

"יקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה'"

גם לקיחת זמרי את המדיינית נעשתה לעיני כל העדה פתח אוהל מועד.

34. במדבר כ"ה ו:

"והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדיינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל, והמה בְּכִים פתח אוהל מועד"

ראוי לציין שמיקום החטא של נדב ואביהוא נתון במחלוקת. לצורך ההשוואה האמורה, ברצוני להזכיר את שיטת רשב"ם, שנדב ואביהוא הקריבו את האש הזרה בתוך אוהל מועד, ושם שרפה אותם אש ה'. גם מיקומו של מעשה זמרי לא ברור (מהי "הקֶבֶה" הנזכרת), ולענייננו אזכיר את אחד הפירושים, הרווח בין הפרשנים החדשים - שהכוונה למבנה מקורה שהיה סביב המשכן והיה קשור אליו.

כמו כן, הפומביות שבשני האירועים נוטלת תפקיד חשוב בשניהם, כפי שהדגישו כמה ראשונים בפרשם את הפסוק,

35. ויקרא י' ג:

"בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד"

ב. הפועל שנקשר למעשה החטא בשני המקרים הוא 'להקריב'. כך נאמר לגבי נדב ואביהוא,

36. ויקרא י' א:

"ויקריבו לפני ה' אש זרה"

באופן דומה, גם אם מפתיע, מתואר חטאו של זמרי,

37. במדבר כ"ה ו:

"ויקרב אל אחיו את המדיינית"

כזכור, הזוהר משווה גם בין שני החלקים השניים של הפסוק: 'אש זרה' אל מול 'אישה זרה'.

בעוד שני המוטיבים שנזכרו יוצרים זיקה בין שני החוטאים, כלומר בין נדב ואביהוא לבין זמרי בן סלוא, הרי שהזיקה המתבקשת יותר, זו העולה באופן אינטואיטיבי בתודעתנו, היא בין הכוהנים שבשני הסיפורים: בין נדב ואביהוא לבין פינחס. ואכן, לזיקה זו התיחס הזוהר באומרו שנפשות נדב ואביהוא התגלגלו

לאשה, ותלד לו את פנחס, אלה ראשי אבות הלויים למשפחותם, 'אלה' - והא פנחס בלחודי הוה, וכתוב 'ראשי אבות הלויים'? בגין כך, מיתת גרמיהון מיתו, מיתת נפשהון לא מיתו... ובגין כך כתיב 'פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן'."

תרגום: לא מתו (נדב ואביהוא) כשאר בני העולם, אע"פ שלא נשאו אישה, כי אלו לא מתו אלא מיתת גופם, אבל מיתת נפשם לא מתו. מניין? שכתוב: 'לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה, ותלד לו את פנחס, אלה ראשי אבות הלויים למשפחותם', והרי פנחס לבדו היה, וכתוב 'ראשי אבות הלויים'!! מכאן, שנדב ואביהוא - מיתת גופם מתו, מיתת נפשם לא מתו... ובשל כך כתוב 'פנחס בן אלעזר בן אהרן'."

על פי דברי הזוהר, נשמותיהם של נדב ואביהוא התגלגלו בפינחס, והוא מהווה תיקון להם. (הרעיון מפותח עוד הרבה בזוהר לפרשת פינחס (ח"ג, ריז ע"א), שם ישנה גם התמודדות עם השאלה כיצד יכול פינחס להיות גלגול נשמות של נדב ואביהוא, והרי הוא כבר נולד בשעה שנדב ואביהוא מתו ("אבל פנחס בעלמא הוה"')).

ונשאלת השאלה: מה פשר הזיקה המפתיעה הזו בין חטא נדב ואביהוא לבין קנאות פינחס? הזוהר עצמו ממשיך ומפרש,

30. זוהר, ח"ג, נז ע"ב:

"מה להלן אש זרה, אף כאן אישה זרה"

כלומר - ישנו דמיון (לשוני ואולי אף מעבר לכך) בין שני החטאים בשני הסיפורים.

ונשאלת השאלה: האם זיקה זו עולה מתוך הפסוקים עצמם? כיצד היא תורמת להבנת משמעות חטא בעל פעור וקנאות פינחס?

מסביר הרב יונתן גרוסמן, שנראה שהמודל הבסיסי, שעליו עמדנו לעיל, מתקיים גם בתיאור היום השמיני למילואים: התגלות השכינה היא נושא בולט במאורעות היום השמיני, כמו במעמד הר סיני ובברכותיו של בלעם. הדבר בולט בדברי משה לעם על קרבנות היום.

31. ויקרא ט' ו:

"זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'"

היום השמיני היה היום הראשון שבו נכנסה השכינה 'לגורי' בבית החדש שבנו לה בני ישראל, ויש חשיבות מרובה לכך שכל העם יראה שה' אמנם חפץ להשרות את שכינתו בתוכם. ואכן, לאחר הקרבת קרבנות היום השמיני אנו קוראים על גילוי שכינה המוני.

32. ויקרא י' כג-כד:

"וירא כבוד ה' אל כל העם: ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים, וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם"

והנה, מייד אחרי ובסמוך לתיאור ההתגלות ולתיאור שמחת העם, חוטאים נדב ואביהוא.

בעלי אינטרס אישי! לכן קשה לומר שקנאותם נעשתה לשם ה', וקיים יותר מחשש לכך שמעשיהם לא באו אלא לשם עצמם, גם אם באצטלה של רצון לשמור על כבוד קונם. קנאים כדוגמתם היו לאורך כל הדורות: מטיפי מוסר לאחרים, שרוממות שם ה' בגרונם ודאגה עמוקה ונוקבת לכבודם האישי במעשיהם.

בניגוד גמור לכך, פינחס במעשהו מסכן את כל היקר לו. מאחר והחוטא שנגדו הוא יוצא הוא נשיא שבט בישראל, ומאחר ומשה - שהוכיח במעשה הבעגל שכשיש צורך במעשה קנאות הוא פועל בהתאם - אינו פועל כאן, הרי שנקל יהיה לבנות כתב תביעה מרשים נגד פזיזותו של פינחס, נגד קיצוניותו הנערית שאינה יודעת להקשיב וללמוד מהעולם הבוגר והמחושב. למרות כל זאת, פינחס פועל. לא מפני שהכריע שיכולה לצמוח לו מהמעשה תועלת למרות הסיכון שבדבר, אלא אדרבה! ידע פינחס שהוא עומד לאבד את כבודו בעיני הסובבים - וייתכן שאף את חייו (אם ידונוהו כרוצח) - אך אף על פי כן, חילול השם שבמעשה זמרי לא איפשר לו שלא לפעול.

הפער שבין קנאות נדב ואביהוא לבין קנאות פינחס דק כחוט השערה. דומה לעיתים, שאדם אינו יכול להעיד על עצמו אם הוא פועל באמת ובתמים לשם ה', תוך ניגוד לאינטרס האישי שלו, או שמא הוא פועל לשם ה' אולם מבקש גם להרוויח דבר מה מפעולתו. בהקשר זה, מקבל מדרש חז"ל - המבקש להסביר את חוסר פעולתו של משה נוכח חטא זמרי - משמעות חדשה.

42. שמות-רבה ל"ג, ה':

"ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה - שהיה מקיש דברים כנגדו (זמרי כנגד משה). אמר לו: משה - זו אסורה או מותרת? אמר לו: אסורה היא לך. אמר לו זמרי: אתה הוא הנאמן של תורה שהקב"ה מתגאה בך ואומר 'לא כן עבדי משה', שאתה אומר אסורה זו?! אף אשתך שנטלת - אסורה היא לך. זו מדינית - זו מדינית; זו גדולה בת אבות - ואשתך בת כומר".

המדרש הופך את חטא זמרי לעקיצה אישית שלו כנגד משה. בכך הופך משה לבעל אינטרס, ומעתה אם יפעל - ישנו חשש שלא רק לשם קדושת השם הוא פועל, אלא אף לשם עצמו. ממילא, לא משה יפעל במקרה זה, כי אם פינחס, שבמעשהו יעצור את חרון אפו של ה'. (וניתכן שלכך מכוון מדרש תנחומא לפרשת בלק, האומר שבשל טענה זו של זמרי "נתעלמה ממשה הלכה").

בפינחס. גם בהקשר זה, ההשוואה היא עניינית ולשונית כאחד:

ג. שני הסיפורים עוסקים בכוהנים שחרגו מהסמכות שניתנה להם ופעלו על דעת עצמם. בשני המקרים התורה מדגישה כי מדובר בזרע אהרן - הדמות עולה על הבמה כשתואר 'הכהן' מלווה אותה. את נדב ואביהוא התורה מציגה,

38. ויקרא י' א':

"ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא"

וגם ופינחס עולה על הבמה ברשימת ייחוס ארוכה המגיעה עד אהרן.

39. במדבר כ"ה ז':

"וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן"

ד. יש גם דמיון בלשון שתי הפרשיות. מעשה נדב ואביהוא מתואר כלקיחת דבר מה ופעולה אתו.

40. ויקרא י' א':

"ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו"

וכך אף מתוארת פעולתו של פינחס,

41. במדבר כ"ה ז':

"ויקח רמה בידו"

ראינו שהזוהר כתב שמעשה פינחס מהווה תיקון לחטא נדב ואביהוא, ואמנם, הזיקה שבין הסיפורים מתבססת על הנושא המרכזי המשותף לשניהם: קנאות הכהן לשם ה'.

הרב יונתן גרוסמן, הציע שחטא נדב ואביהוא קשור ביסודו ברצונם להסתיר את התגלות השכינה מעיני כל העם, על ידי הקטרת קטורת, שתפקידה ליצור ענן המכסה על התגלות השכינה.

לשון אחר - המוטיבציה של בני אהרן הייתה מוטיבציה דתית, המקנאת לשם ה': האמנם ראוי שכל איש ואישה, כל ילד וילדה, יזכו למפגש בלתי אמצעי עם כבוד ה'?! הנחת היסוד של תפיסתם הייתה שראוי שהשכינה תתגלה לעיני הכוהנים ("אצילי בני ישראל"), אך לא ראוי שהיא תתגלה בהתאספות פומבית-המונית. על גאוותם ועל ניסיונם ליצור אליטה רוחנית שרק הם ושכמותם שותפים בה, הם שילמו בחייהם. ביקש לו הקב"ה כוהנים אחרים, כדוגמת אהרן אביהם, שהסכים לרוץ עם מחתה שעליה קטורת לתוך מגיפה ההולכת ופוגעת בקרבים אליה כדי להציל את עם ה' השרוי בסכנה (במדבר י"ז, יב)

לאור האמור לעיל מציע הרב יונתן גרוסמן, חלוקה העקרונית שבין קנאות נדב ואביהוא לבין קנאות פינחס. נדב ואביהוא ביקשו במעשה קנאותם לשמר את מעמדם המיוחד ואת כבודם. כלומר, הם "נוגעים" בדבר; הם

סנהדרין פב, ע"א), אבל פעל באופן עצמאי. המקנא רק מכוחה של ההלכה למשה מסיני, ולא בשל סערת רגשות פנימית מוסרית הפוקדת אותו למראה התועבה, פועל בניגוד להלכה! ההלכה אינה מורה לכתחילה לעשות זאת. קשה לעמוד על מניעיו האמיתיים של מקנא, ולכן אין מורים בעניין זה הלכה כללית. מעטים, יחידי סגולה ממש, יכולים לעמוד בתנאים אלה.

לא רק שאסור למקנא לפעול אם לא מתקיימים כל התנאים האמורים, אלא שגם הבעל אינו מתחייב במיתה כל עוד אין מקנא המתייצב מולו.

46. הסביר זאת הרב יעקב משה חרל"פ (מי מרום-במדבר (ירושלים: בית זבול, תשנ"ח), חלק יא, עמ' קסז):

עצם הדין שהבעל ארמית חייב מיתה אינו אלא בזמן שיש קנאים. שאלה מתוך הרגשתם בקדושת ישראל ורוממותם, באים לגלות את הקדושה הזאת, ומתוך זה מתחייב הלה מיתה. אבל כאשר אין קנאים, ואין כאלו המתעוררים על עומק קדושתם של ישראל, באמת אין הלה חייב מיתה. חיוב המיתה מכח הקנאי הוא בא, ולא מצד הבעל. ובה מובן ... כיצד היה מותר לו (=לזמרי) להרוג את פינחס, עד שאפילו לא יתחייב על כך. אבל לדברינו שחיוב המיתה בא דווקא כאשר הקנאים פוגעים בו ולא קודם לכן, נמצא שלפני שנהרג זמרי, לא היה הוא באמת חייב מיתה.

הגורם שבגינו הבעל ארמית מת חייב מיתה הוא המקנא, ולא עצם מעשה התועבה. רק מקנא אשר מוכן גם ליטול את הסיכון שיהרגו אותו, ובדין, לפני שהוא יפגע בבעל, הוא המקנא שיקבל את הגיבוי ההלכתי אם יצליח להשלים את מעשה קנאותו.

לסיכום, ההלכה של "קנאים פוגעים בו" היא ייחודית וחריגה. היא תקפה רק בשלוש העברות האמורות, ואין להקיש ממנה לשום תחום אחר! צריך שיהיו למקנא תכונות ייחודיות, קנאה אמיתית לשם שמים בלבד, נטולת כל מניע אישי או אחר, גם לא מניע הלכתי. ההלכה איננה מחייבת לקנא. היא אמנם מאפשרת את המעשה ומגבה אותו, אך רק לאחר ביצועו, ולאחר בדיקה שאכן המניע היה טהור לחלוטין. מעשהו של פנחס הוא מעשה חריג, מתוך בית הדין - הסנהדרין, אך מחוץ למסגרת השיפוטית הרגילה של בית הדין, ושלא ע"פ כללי ענישה הקבועים. יש כאן פריצה של הנורמות המקובלות, לשם קדושת האומה, קדושת המקדש, וקדושת שמו יתברך.

43. ומסביר זאת הראי"ה קוק (שמועות ראיה, פר' פינחס (עורך: הרב ישעיהו הדרי, הוצאת המחלקה לתרבות תורנית בגולה, ירושלים), עמ' 23):

פעולת הקנאות 'הבעל ארמית קנאים פוגעים בו' היא הלכה ואין מורין כן. אין היא יכולה להתבצע אלא בכוונה שלמה, טהורה ונקיה מכל פניה אישית. הכרח שלא יהיה מעורב בה כל ניצוץ של רציחה, שהרי היא נעשית שלא על פי בית דין השוקל דיני נפשות, שלא ע"פ עדים, ורק בשעת מעשה, וכל כולה רק במטרה לבער את הרע לשם שמים. רק בתנאים אלה נהפך המעשה האסור, המטמא, למעשה מותר, למעשה קדוש. השבטים שביזו את פינחס חשדו שאין הוא נקי מפניות פרטיות, שאין הוא ראוי לדרגה של 'הלכה ואין מורין כן'. סבורים היו שייחוסו המשפחתי מצד אמו, זו שאביה פיטס עגלים לעבודה זרה, אינו מאפשר קנאות טהורה, זו הנזקקת לכוונה שלמה ואמיתית. מורשת אבות כזו עשויה להפריע למעשה כל כך מורכב, הכרוך באיזון דק מן הדק, של דחיית לאו של "לא תרצח", של איסור כל כך חמור, שאמור להפך לקדושה כל כך נאצלת.

כלומר מעשה הקנאות צריך להיעשות מתוך בשלות רוחנית גבוהה ויראת שמים טהורה, ומתוך שיקול דעת זהיר ואחראי. אם הנסיבות אינן כאלה - זהו רצח! גם כלפי חוץ, הנוכחים צריכים להיות משוכנעים בטהור המניעים למעשה. לדעת רב אשי, רק לאחר זמן רב השתכנעו הכול שפינחס פעל מתוך מניעים טהורים.

44. בבלי זבחים קא, ע"ב:
"לא נתכהן פינחס ... עד ששם שלום בין השבטים, שנאמר: (יה' כב:ל) 'וישמע פינחס הכהן'"
רק לאחר שהשכין שלום בין שבטי עבר הירדן המזרחי לשבטי עבר הירדן המערבי, הוא נקרא פינחס הכהן.

45. משמועות נוספת ל"הלכה ואין מורין כן", נתן הרב שאול ישראלי (הרב שאול ישראלי, "קנאים פוגעים", עמוד הימיני (תל אביב: מורשת, תשכ"ו), עמ' קנד-קסב):

העבירה מצד עצמה איננה מחייבת, לא חובת מיתה בית דין לאחריה, ואף לא תגובה בשעת מעשה. ולא באה ההלכה אלא לומר שאלה יחידי סגולה שקנאת ה' בלבם והם מרגישים בכל גודל התיעוב שבמעשה זה ... אין עליהם חובה לעשות מאמץ נפשי להתגבר על רגשותיהם, אלא הרשות בידם לתת חופש לרגשותיהם ולפגוע בבעל עושה התועבה

לפי דברים אלה, אין ההלכה באה להכתיב לאדם את הפעולה, אלא רק לתת לה אישור וגיבוי לאחר ביצועה. פינחס אמנם קם מתוך העדה, מתוך הסנהדרין (בבלי